

Utjecaj demografskih trendova i migracija na tržište rada u Republici Hrvatskoj

Živković, Vanja

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:456229>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić](#) - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications

**VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić**

**Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje**

VANJA ŽIVKOVIĆ

**UTJECAJ DEMOGRAFSKIH TRENDOVA I MIGRACIJA NA
TRŽIŠTE RADA U RH**

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2019. godine

**VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić**

**Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje**

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

**UTJECAJ DEMOGRAFSKIH TRENDOVA I MIGRACIJA NA
TRŽIŠTE RADA U RH**

**Mentorica:
Suzana Herman, mag.oec.,pred.**

**Naziv kolegija:
Makroekonomija**

**Studentica:
Vanja Živković**

**JMBAG studenta:
0125156732**

Sadržaj

SAŽETAK	1
ABSTRACT	2
1. UVOD	3
2. TEORIJSKI OKVIR DEMOGRAFSKIH POKAZATELJA	6
3. DEMOGRAFSKI POKAZATELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ	10
3.1. Prirodna depopulacija u Republici Hrvatskoj – pokazatelji na razini županija	11
3.2. Starenje stanovništva u Republici Hrvatskoj – pokazatelji na razini županija	14
3.3. Migracijska depopulacija u Republici Hrvatskoj	19
3.4. Demografske mjere na županijskoj razini.....	24
4. ODNOS DEMOGRAFSKIH I EKONOMSKIH KRETANJA	26
4.1. Ekonomska kretanja kao uzrok i posljedica demografskih promjena	27
4.2. Utjecaj demografskih kretanja na tržište rada u Republici Hrvatskoj	29
4.3. Projekcije budućih demografskih kretanja u Hrvatskoj>.....	34
5. ZAKLJUČAK	38
6. LITERATURA	39
6.1.KNJIGE I ČLANCI	39
6.2.INTERNETSKI IZVORI.....	40
7. POPIS TABLICA	41
8. POPIS SLIKA	41
9.POPIS GRAFIKONA	41

SAŽETAK

Demografsku sliku Hrvatske u 21. stoljeću obilježava nekoliko, sad već karakterističnih procesa: neprekidna prirodna depopulacija, starenje stanovništva, te ravnoteža u dobnoj strukturi stanovništva. Prema Popisu 2001. u Hrvatskoj je živjelo 4.437.460, a prema popisu 2011. 152.571 stanovnika manje. Osnovni demografski procesi su fertilitet, mortalitet, migracije i starenje. Približnom analogijom možemo reći kako Hrvatsku karakterizira nizak fertilitet, demografsko starenje i iseljavanje koje je u zadnjih nekoliko godina značajno poraslo. Zbog predugog trajanja tih procesa stanovništvo Hrvatske se nalazi u vrlo nepovoljnom demografskom razvoju. U radu je napravljena analiza demografskih kretanja u RH i na Europskoj razini radi usporedbe demografskog stanja. Analiza započinje praćenjem prirodne depopulacije, starenja stanovništva, te migracijama. Predočena je demografija na Europskoj razini i na razini Hrvatske po županijama, depopulacija, migracije, zaposlenost, odnosno nezaposlenost. Zaključak na analizu objašnjen je utjecajem svih čimbenika na tržište rada u RH i odnosom demografskih i ekonomskih kretanja, te kao jedna od važnih stavki utjecaja svih demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj prikazana je, temeljem dosadašnjih istraživanja, projekcija budućih demografskih kretanja.

Ključne riječi: demografski trendovi, migracije, tržište rada, demografija

ABSTRACT

The demographic picture of Croatia in the 21st century is characterized by several already characteristic processes: continuous natural depopulation, an aging population, and a balance in the age structure of the population. According to the 2001 Census, there were 4,437,460 people living in Croatia and 152,571 less people according to the 2011 Census. The basic demographic processes are fertility, mortality, migration and aging. By a rough analogy, we can say that Croatia is characterized by low fertility, demographic aging and emigration, which has increased significantly in recent years. Due to the long duration of these processes, the population of Croatia is in a very unfavourable demographic development. The paper analyses the demographic trends in the Republic of Croatia and at European level in order to compare the demographic situation. The analysis begins by monitoring natural depopulation, population aging, and migration. Demographics at European and Croatian levels by counties, depopulation, migration, employment, or unemployment are presented. The conclusion on the analysis is explained by the influence of all factors on the labour markets in the Republic of Croatia and the relationship between demographic and economic trends, and as one of the important items of influence of all demographic trends in the Republic of Croatia, projections of future demographic trends are presented, based on past research.

Keywords: demographic trends, migration, labour market, demography

1. UVOD

Kao što je uočio Pokos (2017.): „Posljednjih godina negativni trendovi demografskog razvoja Hrvatske poprimili su dramatične razmjere čime smo se našli u krugu europskih zemalja s najnepovoljnijim demografskim procesima, trendovima, odnosima i strukturama.“ Demografski čimbenici kao jedni od najrelevantnijih preduvjeta društveno-ekonomskog razvoja zemlje, ne samo u brojnosti i dobnoj ili spolnoj strukturi stanovništva, već i kroz njegove kvantitativne značajke tema su brojnih znanstvenih istraživanja i radova. Iako Malthusova pesimistična predviđanja nisu ostvarena demografska pitanja i utjecaj stanovništva na gospodarski rast danas je, možda više nego ikad prije u povijesti, u fokusu stručne i znanstvene javnosti.

Predmet istraživanja

Hrvatska, iako prema određenim autorima potpuno pogrešno kategorizirana kao zemlja koja prati europske demografske trendove, nalazi se na samom začelju Europe prema demografskim pokazateljima.

Prema Nejašmića i Toskića (2013) za Hrvatsku su tipična prirodna depopulacija (negativni prirodni prirast), emigracijska depopulacija, ukupna depopulacija (nakon 1990.) i izrazito starenje stanovništva.

Brojni čimbenici formiraju i utječu na broj stanovnika neke zemlje – demografski, politički, gospodarski, tradicionalni, religijski i mnogi drugi. Utjecaj gospodarskih čimbenika na broj stanovnika je dvosmjernan. I dok gospodarski uvjeti formiraju demografsku sliku neke zemlje, istovremeno demografska kretanja utječu na gospodarski razvoj i pokazatelje gospodarske aktivnosti zemalja. U tom kontekstu izrazito je važno poznavati demografske trendove zemlje i njihov utjecaj na gospodarska kretanja. Projekcije dobivene istraživanjima i buduća očekivanja u tijeku demografskih pokazatelja trebala bi tako biti dio strategija, gospodarskih predviđanja, socijalnih i gospodarskih politika svih vlada zemalja, pa tako i Hrvatske.

Temeljem toga nameće se i istraživačko pitanje: Utječu li i kako demografski trendovi na gospodarsku aktivnost zemlje?

Iako ponajprije demografski stručnjaci, ali i stručnjaci i znanstvenici iz drugih grana već dugi niz godina upozoravaju na negativne trendove u Hrvatskoj, i iako postoje određeni napori kroz politike da se trendovi barem zaustave svi pokazatelji u novijem razdoblju poprimaju sve veći negativni predznak.

Predmet istraživanja ovog rada temeljem toga fokusira se na učinke demografskih značajki Republike Hrvatske na gospodarstvo s naglaskom na tržište rada i odnose zaposlenosti i nezaposlenosti. U istraživanju kako demografskih, tako i varijabli zaposlenosti i nezaposlenosti analiza će se provesti na regionalnoj razini točnije na razini županija Hrvatske.

Ciljevi istraživanja

Ciljevi rada su:

1. Teorijski definirati osnovne demografske pokazatelje
2. Prikazati kretanja prirodne (de)populacije po županijama u Republici Hrvatskoj
3. Prikazati starosno kretanje stanovništva po županijama u Republici Hrvatskoj
4. Prikazati kretanje migracija stanovništva po županijama u Republici Hrvatskoj
5. Prikazati kretanje broja zaposlenih i nezaposlenih u Republici Hrvatskoj
6. Prikazati projekcije budućih demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj
7. Donijeti zaključak o uzročno-posljedičnim vezama između demografskih kretanja i tržišta rada

Metode istraživanja

Prilikom izrade rada primjenjivale su se metode analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda, metoda komparacije i deskriptivna metoda. Za analizu korišteni su sekundarni podatci ponajprije Državnog zavoda za statistiku, Hrvatske gospodarske komore, te godišnja izvješća Ujedinjenih Naroda. Korištena su istraživanja i podaci istraživanja drugih znanstvenih i stručnih međunarodnih i domaćih radova.

Struktura rada

Završni rad započinje uvodom u kojem je opisan predmet istraživanja, ciljevi istraživanja, te metode koje su se koristile u obradi podataka. Zatim slijedi teorijski okvir demografskih pokazatelja. Treće poglavlje obuhvaća demografske pokazatelje u Republici Hrvatskoj, prirodnu depopulaciju i starenje stanovništva na županijskoj razini, te migracijsku

depopulaciju u Republici Hrvatskoj. U četvrtom poglavlju razrađen je odnos demografskih i ekonomskih kretanja, utjecaj demografskih kretanja na tržište rada, te buduću projekciju demografskih kretanja u Hrvatskoj. Nakon toga slijedi zaključak donesen na osnovi analize svih pokazatelja.

2. TEORIJSKI OKVIR DEMOGRAFSKIH POKAZATELJA

Na promjene u broju stanovnika utječu prirodne i mehaničke pojave. Prirodne pri tome obuhvaćaju natalitet ili rodnost i mortalitet ili smrtnost stanovnika.

Natalitet ili rodnost ponekad se naziva i fertilitetom ili plodnosti. Pojmovno efektivna rodnost određuje broj živorođene djece, a za razliku od ukupne rodnosti koja podrazumijeva broj živo i mrtvo rođene djece. Stopu nataliteta (efektivnog) izražava se formulom¹:

$$n = (N/P) * 1000$$

gdje je n stopa nataliteta

N broj živorođenih

P broj stanovnika sredinom godine

Mortalitet pojmovno obuhvaća broj umrlih osoba i čini obrnutu, negativnu komponentu prirasta stanovništva. Werthemer-Baletić čimbenike koji utječu na razinu mortaliteta dijeli u dvije skupine i to biološke i društvene. Stopa mortaliteta tako se izražava formulom:

$$m = (M/P) * 1000$$

gdje je m stopa mortaliteta

M broj umrlih

Odnos nataliteta i mortaliteta rezultira prirodnim prirastom. Pozitivan prirodni prirast odnosno veći natalitet od mortaliteta za posljedicu ima povećanje broja stanovnika, dok je negativan prirodni prirast rezultat većeg broja umrlih od broja rođenih i za posljedicu ima smanjenje broja stanovnika neke zemlja. Smanjenje broja stanovnika neke zemlje kao posljedica omjera

¹ U nastavku dane formule preuzete prema metodološkom objašnjenju demografskih pokazatelja Državnog zavoda za statistiku, te prema međunarodnim preporukama (UN, Eurostat).

rođenih i umrlih tako je prirodna depopulacija, a situacija u kojoj je broj umrlih jednak broju rođenih rezultira nultim prirastom ili stagnacijom stanovništva.

Promjene u ukupnom broju stanovnika prikazuju se u apsolutnom iznosu ili relativnom iznosu najčešće obzirom na dva popisa stanovništva.

$$D = P_n - P_{n-1}$$

gdje je D apsolutna promjena u broju stanovnika

P broj stanovnika prema popisu u određenom razdoblju

Obzirom na česta nejednaka razdoblja među popisima stanovništva puno točniji pokazatelj je prosječna godišnja promjena.

$$R = D/(t-1)$$

gdje je R prosječna godišnja apsolutna promjena

t-1 broj godina između dva popisa stanovništva

Temeljem prirodnog prirasta stanovništva odnosno razlike između broja rođenih (N) i broja umrlih (M) računa se stopa prirodnog prirasta (Wertheimer-Baletić, 1999).

$$p_r = (P_r/p)*1000$$

gdje je P_r prirodni prirast stanovništva

Osim navedenih pokazatelja omjerom broja živorođenih i umrlih osoba pokazuje se i smjer reprodukcije stanovništva takozvani vitalni indeks (V_i).

$$V_i = (N/M) * 1000$$

Ako vitalni indeks daje iznos veći od 100 reprodukcija stanovništva je proširena, dok indeks manji od 100 ukazuje na padajuću reprodukciju stanovništva. U situaciji kada je prirodni prirast jednak 0 tj. kada je stanje prirodne stagnacije vitalni indeks iznosi 100 (Wertheimer-Baletić, 1999).

Uz spomenute čimbenike koji utječu na broj stanovnika neke zemlje i njihovo kretanje kroz promatrani vremenski period važnu komponentu čini i dobna struktura. Smjer i razina kretanja nataliteta i mortaliteta tako se preslikava na dobnu strukturu, a time i na ekonomski napredak i razvoj. Uz dobnu strukturu najčešće se veže i spolna struktura, koja gospodarski gledano u bitnome utječe na fiziološku podjelu rada. Prosječna starost stanovništva kao varijabla izračunava se temeljem aritmetičke sredine starosti svih stanovnika nekog područja. Pokazatelji koji se najčešće vežu za prosječnu starost stanovništva su indeks starosti i koeficijent starosti. Dok koeficijent starosti označava postotni udio osoba starijih od 60 godina u ukupnom broju stanovništva, indeks starenja prikazuje odnos osoba starijih od 60 obzirom na broj osoba u dobi od 0 do 19 godina (Wertheimer-Baletić, 1999).

Mehanički čimbenici kretanja broja stanovnika uglavnom su opisani migracijskim procesima – imigracijama odnosno useljavanju stanovništva i emigracijama odnosno odseljavanju stanovništva. Unutarnje migracije predstavljaju kretanje stanovništva unutar neke zemlje i jasno ne utječu na promjenu broja stanovnika zemlje, ali nisu zanemarive kod analiza regija, županija ili gradova. Vanjske migracije nastaju kao posljedica kretanja stanovništva u zemlju ili izvan zemlje. Pozitivan migracijski saldo ukazuje na veći broj useljenih od iseljenih stanovnika neke zemlje dok se negativna pojava opisuje sa negativnim migracijskim saldom. Osim prirodnog i mehaničkog utjecaja na ukupno kretanje broja stanovnika djeluju i ostali činitelji kao primjerice epidemije, ratovi, prirodne katastrofe, gospodarske recesije, socio-psihološki čimbenici i slično. Vrlo jasan utjecaj vanjskog čimbenika rata utjecao je i na demografsku sliku u Republici Hrvatskoj (Wertheimer-Baletić, 1999).

Jedna od dominantnijih suvremenih teorija o razvoju stanovništva opisana je kroz pojam demografske tranzicije u tri etape. Prvu etapu, nazivanom predtranzicijska etapa, obilježavaju

visoke stope mortaliteta i fertiliteta. Najčešće se veže za period od kraja 17. i početka 18. stoljeća. Drugu etapu, tranzicijsko razdoblje, obilježavaju niže stope nataliteta i mortaliteta te njihov međuodnos ima tendenciju prema ravnoteži odnosno nultoj stopi prirodnog prirasta. Posljednje razdoblje naziva se posttranzicijsko razdoblje. Produljenje trajanja života bitno je obilježje tog razdoblja ali i izrazito niski natalitet - razina nataliteta koja je niža od razine mortaliteta

3. DEMOGRAFSKI POKAZATELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Za Hrvatsku je tipičan nizak fertilitet, demografsko starenje i iseljavanje koje je u zadnjih nekoliko godina značajno poraslo. Prema riječima Nejašmića i Toskića (2013) za Hrvatsku su tipična prirodna depopulacija (negativni prirodni prirast), emigracijska depopulacija, ukupna depopulacija (nakon 1990.) i izrazito starenje stanovništva. Navode da ti procesi traju jako dugo i da se zbog toga može govoriti o vrlo nepovoljnom demografskom razvoju stanovništva Hrvatske.

To je primjetno u svim županijama u Hrvatskoj. Jedinice s manjim brojem stanovnika lakše se mogu pomladiti, no samo uz veću imigraciju mlađe populacije, veću stopu rodosti koju smo imali prije gotovo pola stoljeća, a i ranije, te uz uravnoteženu stopu nataliteta i mortaliteta. Pod tim uvjetima je moguća stabilizacija dobne strukture, no analizirajući brojke to nam se čini gotovo nemogućim. Niska stopa fertiliteta, koja se naziva i „starenje odozdo“, dovodi do starenja stanovništva. Ujedno se smatra glavnim uzrokom starenja tijekom demografske tranzicije, dok niska stopa mortaliteta, odnosno „starenje odozgo“ populaciju čini mlađom. Starenje stanovništva vuče za sobom mnoge negativne učinke, kao što su produktivnost, niži ekonomski rast, manjak radne snage, veći teret na radno aktivnom stanovništvu (porezi, potpore i slično), mogućnost inflacije, moguća inflacija, skuplji aranžmani za skrb o starijima, povećani izdaci mirovinskog i zdravstvenog sustava, moguća manje kreativna starija radna snaga, te još mnogo toga.²

Premda problemi sa demografskim starenjem nisu došli u vrlo kritičnu fazu, treba djelovati odmah kako bi se budući učinci demografskog starenja ublažili. Starenje stanovništva nije isključivo demografski problem, stoga i njegovi negativni učinci se ne mogu rješavati samo demografskim politikama. Imigracija je samo djelomično rješenje i tzv. „zamjenska migracija“ donijet će kratkoročni učinak. No gotovo sve studije o „zamjenskoj migraciji“ pokazale su da je broj imigranata potreban da se održe određene karakteristike dobne strukture izvan svih prihvatljivih granica. Imigracija može biti rješenje za neke niže teritorijalne jedinice koje su jako zahvaćene procesom starenja i brzo gube radno-sposobnu i mlađu populaciju, no na državnoj razini to nije jedinstveno dugoročno rješenje. Jedino

² Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 33., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

kombinacijom imigracijske politike, i to po 34 mogućnosti selektivne, te pronatalitetne demografske politike moguće je usporiti proces demografskog starenja, a u nekim područjima i pomladiti stanovništvo.³

3.1. Prirodna depopulacija u Republici Hrvatskoj – pokazatelji na razini županija

Istraživanja raznih autora pokazala su kako je proces depopulacije zahvatio mnoge regionalne i lokalne jedinice, te kao rezultat dolazi do smanjenja broja stanovnika Hrvatske. Glavi uzrok depopulacije je pad stope nataliteta ispod stope mortaliteta. Stopa totalnog fertiliteta je 1,38 što rezultira padu nataliteta, što znači da jedna žena u Hrvatskoj rodi 1,38 djece, a da bi se ostvarila neka održivost stanovništva potrebno je da svaka žena u prosjeku rodi najmanje 2,1 djece. Djelovanje niskog fertiliteta, iseljavanja mladih i iskrivljene dobne strukture dovodi do početaka izumiranja mnogih područja Republike Hrvatske.

Tablica 1 Stanovništvo po županijama – popis stanovništva 1991., 2001. i 2011.

	1991.	2001.	2011.
Kontinentalna Hrvatska	3.204.052	3.010.452	2.872.954
Zagrebačka	282.989	309.696	317.606
Krapinsko-zagorska	148.779	142.432	132.892
Sisačko-moslavačka	251.332	185.387	172.439
Karlovačka	184.577	141.787	128.899
Varaždinska	187.853	184.769	175.951
Koprivničko-križevačka	129.397	124.467	115.584
Bjelovarsko-bilogorska	144.042	133.084	119.764
Virovitičko-podravska	104.625	93.389	84.836
Požeško-slavonska	99.334	85.831	78.034
Brodsko-posavska	174.998	176.765	158.575
Osječko-baranjska	367.193	330.506	305.032
Vukovarsko-srijemska	231.241	204.768	179.521
Međimurska	119.866	118.426	113.804
Grad Zagreb	777.826	779.145	790.017
Jadranska Hrvatska	1.580.213	1.427.008	1.411.935
Primorsko-goranska	323.130	305.505	296.195
Ličko-senjska	85.135	53.677	50.927
Zadarska	214.777	162.045	170.017
Šibensko-kninska	152.477	112.891	109.375
Splitsko-dalmatinska	474.019	463.676	454.798
Istarska	204.346	206.344	208.055
Dubrovačko-neretvanska	126.329	122.870	122.568
REPUBLIKA HRVATSKA	4.784.265	4.437.460	4.284.889

Izvor: DZS, Statistički ljetopis 2011., Tabela 5-21., str. 121.

³ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 33., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

Između dva posljednja popisa stanovništvo Hrvatske se smanjilo za 3,4 posto. Pritom se stanovništvo Kontinentalne Hrvatske smanjilo za 4,6, a Jadranske za 1,1 posto. Stanovništvo je raslo samo u Zadarskoj (4,9 posto), Zagrebačkoj (2,6 posto), i Istarskoj županiji (0,8 posto) i u Gradu Zagrebu. Najveći su pad imale Vukovarsko-srijemska (12,3 posto), Brodsko-posavska (10,3 posto) i Karlovačka županija (9,1 posto).⁴

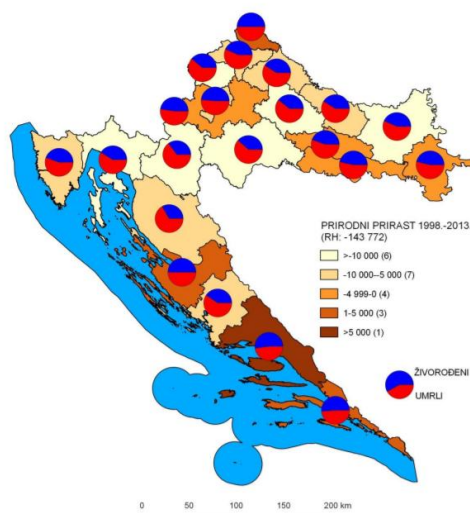
U razdoblju od 1998. pa sve do kraja 2013.godine sve županije uz jadransku obalu imale, osim Primorsko-goranske županije, te Grada Zagreba i Zagrebačke županije imale su demografski rast, no većina županija od 1998.godine bilježi smanjen broj stanovnika. Ekonomski najnerazvijenije županije su pogođene depopulacijom i negativnim prirodnim prirastom već duži niz godina, a to su Ličko-senjska, Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Bjelovarsko-bilogorska i Virovitičko-podravka županija.⁵

Procjenjuje se da u tim županijama je izgubljeno više od 10% populacije zabilježene 1998. godine. Razlog tome je ruralno područje sa oslabljenim reproduktivnim potencijalom i emigracijska područja, a opadajući fertilitet i emigracije ubrzali su proces depopulacije u navedenim županijama. Demografsku sliku Hrvatske po županijama karakterizira većinska depopulacija i stagnacija uz rijetke iznimke značajnijeg demografskog rasta uvjetovanog imigracijom. Županije koje su pogođene depopulacijom često se povezuju i sa ekonomskom stagnacijom, za razliku od onih koje demografski rastu, privlače investicije i daju poticaj lokalnom ekonomskom razvoju. Šanse da se dostigne demografska ravnoteža za većinu depopulacijskih županija, uz nastavak dosadašnjih trendova, nisu velike.⁶

⁴ Đokić, I., Kordej D.V., Ž., Rašić Bakarić, I., Slijepčević, S., Starc, N. (2015) Analitička podloga za izradu Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske, Zagreb, dostupno na: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//Analiticka%20podloga_2015_Studija.pdf (01.08.2019.)

⁵ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 53., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Prostorno/StrategijaPR/Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

⁶ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 53., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Prostorno/StrategijaPR/Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

Slika 1 Prirodni prirast stanovništva Hrvatske 1998-2013. po županijama

Izvor: Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 56., dostupno na:

https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

Kada se pogledaju sve županije zajedno vidi se da je najbolji odnos rođenih i umrlih u južnoj Dalmaciji jer je najveći broj rođenih u usporedbi s drugim županijama. Najgora situacija je u središnjoj kontinentalnoj Hrvatskoj. Gradovi sa većim brojem stanovnika imaju manju razliku između broja rođenih i umrlih.

3.2. Starenje stanovništva u Republici Hrvatskoj – pokazatelji na razini županija

Prema istraživanju koje je proveo Ekonomski institut Zagreb (2015), početkom 2012. godine je posljednji put zabilježen veći broj populacije mlađe od 15 godina, no već sredinom godine dolazi do preokreta u korist starije populacije. U razdoblju od 2001. do 2014. godine broj starijih od 80 i više godina gotovo se udvostručio (2001.-98.802, a 2014.-189.923).

Tablica 2 Stopa prirodnog rasta, neto migracije i ukupne promjene broja stanovnika

Država	Stopa prirodnog prirasta	Stopa neto migracije	Stopa ukupne promjene broja stanovnika
Luksemburg	4	16,8	20,8
Cipar	5,3	11,8	17,1
Belgija	2,1	6,4	8,5
Švedska	2,3	5,6	8
UK	3,8	3,5	7,3
Malta	2,3	3,2	5,5
Francuska	4,3	0,8	5
Italija	-0,4	5,4	5
Slovenija	1,6	3,2	4,8
Irska	10,2	-5,4	4,8
Finska	1,8	2,9	4,7
Danska	1,4	3,1	4,6
Nizozemska	2,8	1,8	4,5
Austrija	0,1	3,9	4,1
Češka	0,7	2,7	3,5
Španjolska	2,1	1,1	3,2
EU-28	1	2	3
Slovačka	1,2	0,8	1,9
Grčka	0,5	1,2	1,7
Poljska	0,6	-0,2	0,5
Portugal	-0,4	0,1	-0,3
Njemačka	-2,2	1,7	-0,5
Estonija	-0,4	-1	-1,4
Rumunjska	-2,1	0	-2,1
Mađarska	-3,7	1,4	-2,3
Hrvatska	-2	-0,3	-2,4
Bugarska	-4,6	-1,4	-5,9
Latvija	-4,1	-5,1	-9,2
Litva	-2,4	-10,3	-12,7

Izvor: izradila autorica prema podacima sa Analitičke podloge za izradu Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske, Zagreb

Prema istraživanjima iz 2014. godine, prema udjelu starije populacije (65 i više godina) Hrvatska se nalazi u vrhu ljestvice država EU, bez obzira što je mortalitet starijih i očekivano trajanje života u starijim dobnim grupama među nižima uspoređujući ostale članice EU. Očekuje se da će do 2020. godine svaki peti, a do 2030. godine svaki četvrti stanovnik Hrvatske biti u dobi 65 i više godina. Ono što se zasigurno očekuje jest ne samo starenje ukupne populacije, već i starenje starijeg dijela populacije. Do 2020. godine više od 5% ukupne hrvatske populacije bit će starije od 80 godina, a njihov udio će se do 2050.

udvostručiti i tada bi svaki deseti stanovnik Hrvatske mogao biti stariji od 80 godina navodi Novak (2015) u svom istraživanju.

Prema Nejašmiću i Toskiću (2013) : „U posljednjem desetljeću (2001. – 2011.) na djelu je poodmakli stupanj demografskog starenja (” duboka starost”). Taj nepovoljni proces zahvatio je punim zamahom sve hrvatske županije, a manjom ili većom silinom sve općine i gradove. U Hrvatskoj je nastupila zrela posttranzicijska faza u promjeni dobnog sastava; obilježava je kontrakcija mlade skupine i ekspanzija stare, uz istovremeno smanjenje broja i udjela stanovništva u radno sposobnoj dobi. Takva neravnoteža među velikim dobnim skupinama ima mnoge nepovoljne posljedice, koje posebice dolaze do izražaja u okolnostima slabije razvijenosti i gospodarske krize. Hrvatska se prema udjelu starog stanovništva našla u društvu zemalja koje imaju znatno veći bruto društveni proizvod (Njemačka, Švedska, Austrija i Finska) i lakše se mogu nositi s posljedicama tog razornog procesa.”

U nastavku rada tablica 3. prikazuje kako je godine 2001. prosječna starost iznosila 39,3 godine, a 2011. 41,7 godina. Prosječna starost povećala se i u svim županijama. Prosječna starost stanovništva najveća je u sljedećim županijama: Lička-senjska (45,3), Šibensko-kninska (44,1) i Primorsko-goranska (43,9). Najmlađe je stanovništvo u Međimurskoj (40), Brodsko-posavskoj (40,6) i Splitsko-dalmatinskoj (40,8).

Ličko-senjska županija u obje godine ima najveći udio starog stanovništva nego kod drugih županija. Odmah iza Ličko-senjske dolazi Šibensko-kninska županija, a zatim Primorsko-goranska. Najmlađe stanovništvo ima Zagrebačka županija i zatim Splitsko-dalmatinska.

Tablica 3 Prosječna starost stanovništva po županijama – 2001. i 2011. Godina

	2001.	2011.
Kontinentalna Hrvatska		
Zagrebačka	38,5	40,6
Krapinsko-zagorska	39,6	41,7
Sisačko-moslavačka	40,7	43
Karlovačka	41,9	44
Varaždinska	39	41,2
Koprivničko-križevačka	39,7	41,6
Bjelovarsko-bilogorska	40	42
Virovitičko-podravska	38,9	41,2
Požeško-slavonska	38,2	40,9
Brodsko-posavska	37,8	40,6
Osječko-baranjska	38,7	41,2
Vukovarsko-srijemska	37,8	40,6
Međimurska	37,6	40
Grad Zagreb	39,7	41,6
Jadranska Hrvatska		
Primorsko-goranska	41	43,9
Ličko-senjska	43	45,3
Zadarska	38,9	41,9
Šibensko-kninska	41,1	44,1
Splitsko-dalmatinska	38,1	40,8
Istarska	40,2	43
Dubrovačko-neretvanska	39	41,5
Republika Hrvatska	39,3	41,7

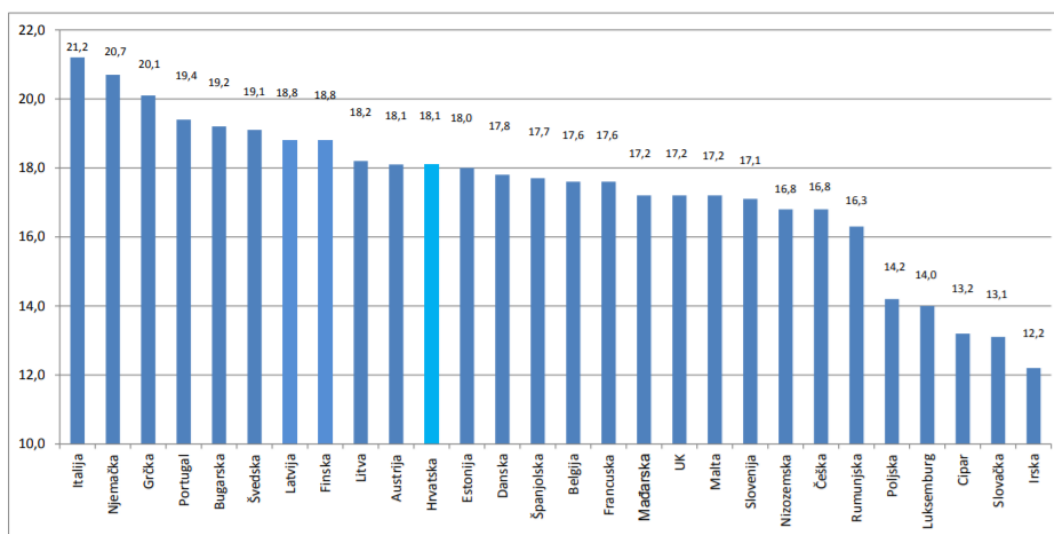
Izvor: DZS, Popis stanovništva 2011., dostupno na: <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (11.08.2019.)

Podaci iz Popisa 2011. godine koji se nalaze na web stranici Državnog zavoda za statistiku govore da su pokazatelji starenja na regionalnoj razini diverzificirani. Tako što je u Ličko-senjskoj, Karlovačkoj i Šibensko-kninskoj županiji udio starijih od 65 godina premašio brojku od 20%, s obzirom na dobnu strukturu tih županija očekuje se još brži proces demografskog starenja stanovništva. Najnepovoljniji položaj u Republici Hrvatskoj ima Ličko-senjska županija, koja broji više od polovice ukupnog stanovništva starijeg od 45 godina, dok su Međimurka, Zagrebačka i Splitsko-dalmatinska županija s najmanjim udjelom starija populacije. Grad s najvećim brojem starije populacije je Skradin sa 27,4% starijih, dok je Solin s najmanjim, odnosno 10,5%. Udio najstarijih (80+) veći od 5% zabilježen je u Ličko-senjskoj, Šibensko-kninskoj i Karlovačkoj županiji. Povećanje udjela starije populacije i dugog životnog vijeka, te smanjenje mlade populacije koji su u primjetnom rastu, dovode u pitanje ne samo demografsku održivost već i ekonomsku.

Najmanji udio djece mlađe od 15 godina u ukupnom stanovništvu prema Popisu iz 2011. imaju Primorsko-goranska (12,5%), Istarska (13,4%) i Karlovačka županija (13,4%). Razlog

nalazimo u nižim stopa fertiliteta, ali i natprosječno visokom trajanju života u tim županijama. Najviše djece u ukupnoj populaciji imaju Brodsko-Posavska (17,1%) i Vukovarsko-srijemska županija (17%) što je rezultat viših stopa fertiliteta i nižeg očekivanog trajanja života u njima. Najmanje djece mlađe od 15 godina nalazimo u 31 općini Ervenik (4,2%) u Šibensko-kninskoj, a najviše u općini Voćin (26,3%) u Virovitičko-podravskoj županiji. Među gradovima, Opatija ima najmanji udio djece (10,7%). Udio djece u Imotskom je najviši (23,2%).⁷

Indeks starenja, odnosno omjer starijih (65+) i mladih (0-14) jedan je najboljih indikatora starenja jer je najosjetljiviji na razlike ili promjene u dobnoj strukturi neke populacije. Kolika je brzina starenja pokazuje nam i podatak da je u prethodnom popisu stanovništva 2001. većina županija, njih 14, imalo više mladih nego starijih u ukupnoj populaciji. Samo jedno desetljeće poslije, 2011. godine jedino su Zagrebačka i Međimurska županija imale manje starijih od mladih u populaciji. S druge strane, za 50 i više posto starijih od mladih u svojoj populaciji imaju Primorsko-goranska, Šibensko-kninska, Karlovačka te posebno Ličko-senjska gdje ta razlika iznosi više od 80%.⁸

Grafikon 1 Medijalna starost populacije u zemljama EU i Hrvatskoj u 2013. Godini

Izvor: Novak, N. (2015) Analiza županija u Republici Hrvatskoj – povijest, demografija, gospodarstvo, Sveučilište sjever, Sveučilišni centar Varaždin, str. 26., dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unin:135/preview> (01.08.2019.)

⁷ Dokić, I., Kordej D.V., Ž., Rašić Bakarić, I., Slijepčević, S., Starc, N. (2015) Analitička podloga za izradu Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske, Zagreb, dostupno na: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//Analiticka%20podloga_2015_Studija.pdf (01.08.2019.)

⁸ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 53., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Prostorno/StrategijaPR/Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

Radi usporedbe, prema Popisu 2011. u Hrvatskoj je bilo ukupno 4.284.889 stanovnika od čega 2.218.554 žena i 2.066.335 muškaraca. Najviše je populacije u starosti od 45-49 godina sa 320.520 stanovnika.

Tablica 4 Stanovništvo u RH prema starosti i spolu (Popis 2011.)

	Ukupno <i>Total</i>	Muškarci <i>Men</i>	Žene <i>Women</i>
Ukupno <i>Total</i>	4 284 889	2 066 335	2 218 554
0 – 4	212 709	109 251	103 458
5 – 9	204 317	104 841	99 476
10 – 14	235 402	120 633	114 769
15 – 19	244 177	124 918	119 259
20 – 24	261 658	133 455	128 203
25 – 29	289 066	147 416	141 650
30 – 34	294 619	149 998	144 621
35 – 39	284 754	143 984	140 770
40 – 44	286 933	143 603	143 330
45 – 49	307 561	152 446	155 115
50 – 54	320 502	157 981	162 521
55 – 59	311 818	153 750	158 068
60 – 64	272 740	127 851	144 889
65 – 69	202 002	89 364	112 638
70 – 74	212 401	88 912	123 489
75 – 79	175 526	66 456	109 070
80 – 84	108 104	35 999	72 105
85 – 89	47 641	12 415	35 226
90 – 94	10 758	2 580	8 178
95 i više <i>95 and over</i>	2 201	482	1 719
Prosječna starost <i>Average age</i>	41,7	39,9	43,4

Izvor: Državni zavod za statistiku, dostupno na:

https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf (09.08.2019.)

3.3. Migracijska depopulacija u Republici Hrvatskoj

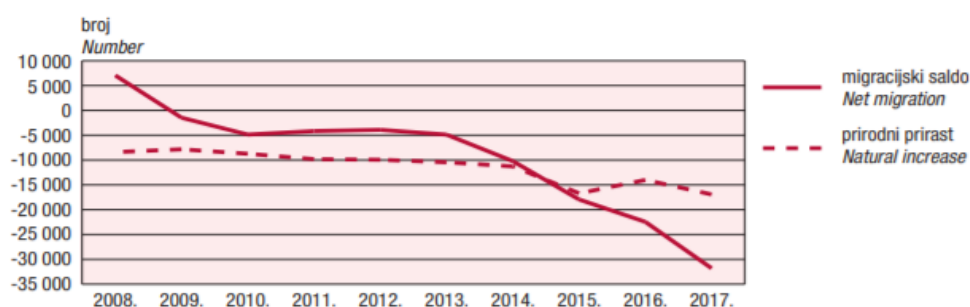
Uz nizak natalitet veliku ulogu u smanjenju broja stanovnika imaju i migracije. Iseljavanje stanovnika ima veliku ulogu na dobno-spolnu strukturu regionalnih i lokalnih područja, tako što populacija u reproduktivnoj dobi iseljava i to uz nepromijenjene stope fertiliteta nepovoljno djeluju na prirodno kretanje, dok emigracija još dodatno ubrzava starenje i depopulaciju.

Tablica 5 Doseljeno i odseljeno stanovništvo u/iz RH 2007-2017.

	2007.		2008.		2009.		2010.		2011.		2012.		2013.		2014.		2015.		2016.		2017.		
	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	Doseljeni	Odseljeni	
Ukupno	14622	9002	14541	7488	8468	9940	4985	9860	8534	12699	8959	12877	10378	15262	10638	20858	11706	29651	13985	36436	15553	47352	
Europa	13564	7660	13328	6347	7820	7228	4278	8561	7043	10643	8059	11858	9361	13823	9540	18665	10515	28019	12632	34642	13599	45432	
Europska unija	2579	2307	2820	1229	1739	982	997	1697	1818	2633	2009	3877	2644	4756	3343	12603	4382	19752	5555	28659	5860	39071	
Austrija	304	885	298	432	220	292	115	410	144	480	208	537	208	770	255	2000	439	3234	533	2164	545	2706	
Francuska	89	8	92	10	60	5	35	18	57	104	85	86	85	98	148	118	98	211	152	229	105	245	
Irska	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	35	5	131	28	265	43	1917	124	2676
Italija	228	36	248	33	127	44	65	145	183	310	212	395	281	601	391	896	548	1352	627	923	534	794	
Mađarska	26	10	51	-	22	1	6	15	49	55	61	43	83	89	129	94	101	114	118	122	94	157	
Nizozemska	61	13	57	16	37	20	21	59	33	68	45	176	70	110	60	134	93	235	124	160	82	231	
Njemačka	1081	1096	1148	655	733	459	456	775	679	1061	620	1883	913	2193	1095	7961	1770	12325	2582	20432	2973	29053	
Rumunjska	39	3	43	1	18	-	7	2	41	29	78	19	60	38	50	20	38	22	73	35	46	38	
Slovenija	492	206	571	122	356	110	183	149	306	237	365	343	452	318	575	325	612	561	580	702	622	717	
Švedska	99	17	100	6	54	8	26	38	45	50	40	71	79	97	99	226	107	401	97	681	120	802	
Ujedinjeno Kraljevstvo	45	6	46	4	32	14	32	23	66	51	57	90	82	104	124	210	114	321	159	509	159	639	
Ostale europske zemlje	10985	5353	10508	5048	6081	6246	3281	6864	5225	8010	6050	7981	6717	9067	6197	6062	6133	8267	7077	5983	7739	6361	
Bosna i Hercegovina	8944	1443	8172	1283	4874	1666	2589	3549	3666	4029	4242	3221	4902	4087	4165	1764	3804	2719	4348	2922	4949	2758	
Crna Gora	23	40	25	44	14	64	9	73	50	252	48	186	50	63	52	47	62	70	84	62	68	68	
Makedonija	138	5	271	9	113	11	66	24	211	102	299	69	282	72	299	86	285	129	213	130	238	115	
Srbija	1479	3817	1456	3682	755	4458	371	3044	690	3301	769	3995	703	4004	821	2998	1038	3366	1368	1675	1272	2049	
Švicarska	310	39	420	18	244	35	159	140	134	153	126	292	173	619	196	831	278	1582	342	697	423	702	
Azija	35	-	102	9	106	4	50	11	247	139	291	153	308	219	376	332	475	405	447	434	419	505	
Afrika	26	-	37	3	6	1	12	8	45	20	58	30	86	36	92	48	118	65	92	61	87	71	
Sjeverna i Srednja Amerika	504	41	494	36	270	38	164	105	225	222	240	298	303	205	318	393	310	708	506	759	424	757	
Kanada	148	13	151	9	93	18	60	38	63	70	73	96	85	72	91	202	78	312	148	355	132	373	
SAD	355	28	332	26	177	20	101	67	147	149	157	194	197	124	205	183	218	385	340	385	273	357	
Južna Amerika	50	1	45	4	31	4	16	5	57	16	58	32	82	20	77	22	82	33	83	18	109	29	
Oceanija	332	14	372	27	162	37	104	66	109	86	118	137	107	60	122	128	131	283	135	283	150	260	
Australija	309	14	361	27	156	35	98	65	100	85	113	128	96	52	110	114	111	252	115	260	135	226	
Novi Zeland	22	-	10	-	5	2	6	1	9	1	5	9	11	8	12	14	20	30	20	21	15	33	
Nepoznato	111	1286	163	1062	73	2628	361	1104	808	1573	135	369	131	899	113	1270	75	138	90	239	765	298	

Izvor: Izradila autorica prema podatcima sa Državnog zavod za statistiku

Broj odseljenih u inozemstvo 2011.godine bio je 12.699, dok se 2017. ta brojka gotovo 4 puta povećala (47.352). Analizirajući brojke od 2007. godine pa sve do 2017. broj odseljenih povećao se 5 puta. Najveći broj populacije odselio je u Njemačku, njih 29.053. Iseljavanje u Njemačku kreće 2015. kada zemlju napušta 12.325 stanovnika. Neki podaci pokazuju da se je u 2018. godini došlo i do značajnog povratka iseljenog stanovništva natrag u Hrvatsku, i to oko 26.000 stanovnika. Broj iseljenih je i dalje značajan i smanjuje ukupan broj stanovništva Hrvatske jer je broj doseljenih znatno manji. No ipak, stanovništvo se u 2018. godini iseljavalo u manjoj brojci, te se značajan broj njih vratio. Radi primjera, od 2013. godine do danas je bilo oko 200 tisuća iseljenih stanovnika, te oko 100 tisuća doseljenih. Prije ulaska Hrvatske u EU, taj omjer je bio bolji jer se doseljavalo oko 70% iseljenog stanovništva. Dakle broj je i dalje bio u padu ali je omjer bio bolji nego danas. Godina 2018. je imala najveći broj doseljenih iz inozemstva u usporedbi sa svim prethodnim godinama od kada se provode mjerenja, a to je rezultat odobrenih kvota za zapošljavanje stranaca najčešće za turističku sezonu. Najveći broj privremeno doseljenih stranaca su bili ispod 40 godina životne starosti.

Grafikon 2 Prirodni prirast i migracijski saldo stanovništva od 2008. do 2017.

Izvor: Državni zavod za statistiku, dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf (09.08.2019.)

Nerazvijana područja smatramo i emigracijskim područjima zato što nisu atraktivna za mlade ljude, te samim time rezultiraju velikim iseljavanjem, depopulacijom i u konačnici ubrzanom demografskim starenjem. Naime, imigracija se smatra jednim od rješenja za depopulaciju i manjak radne snage. Za većinu županija je to gotovo nemoguće, dok će neke županije sa svoje demografske trendove preokrenuti na račun drugih nerazvijenih županija. Poznato je da atraktivna područja kao što je glavni grad i područje oko velikih gradova sve više naseljavaju mladi ljudi te samim time povećavaju broj stanovnika i bilježe pozitivan migracijski saldo, dok ruralne sredine i sredine koje su nekada bile industrijske zone bilježe depopulaciju i smanjen broj stanovnika, te samim time imaju i negativan migracijski saldo. No ne znači

nužno da ona županija koja ima pozitivni prirodni prirast i pozitivne neto migracije ima najbrži porast broja stanovnika. Primjerice, tradicionalna imigracijska područja poput grada Zagreba imaju niži fertilitet kao posljedicu višeg udjela samaca i visoke stope participacije žena na tržištu rada. U većem broju županija migracije imaju veći učinak na broj i strukturu stanovništva nego razlika živorođenih i umrlih.⁹ To pokazuje i službena statistika Državnog zavoda za statistiku o saldu ukupnih migracija. Tako je u Hrvatskoj od 1998. do 2013. negativni prirodni prirast gotovo nadoknađen pozitivnim neto migracijama. 10 županija i Grad Zagreb imali su u promatranom periodu pozitivni saldo ukupnih migracija. Posebno su u tome prednjačile Zagrebačka i Zadarska županija, u kojima su pozitivne neto migracije činile gotovo 15% ukupne populacije iz 1998. godine. Istovremeno, negativnim saldom ukupnih migracija, Vukovarsko-srijemska i Požeško-slavonska županija izgubile su na taj način oko 5% svojega stanovništva iz početnog razdoblja. Zagrebačka, Istarska i Šibensko-kninska županija, unatoč prirodnom padu, nisu doživjeli ukupni pad populacije upravo zahvaljujući migraciji.¹⁰

⁹ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 45., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

¹⁰ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 46., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

U nastavku tablica 6 prikazuje doseljeno i odseljeno stanovništvo prema području doseljenja i odseljenja u 2017. godini. Iz tablice je vidljivo kako najveći broj doseljenih iz drugih županija je u Gradu Zagrebu sa nešto više od 10.000 stanovnika, također najveći broj doseljenih iz inozemstva dolazi u Grad Zagreb. U broj odseljenih među županijama također predvodi Grad Zagreb, zatim Zagrebačka, Osječko- baranjska, te Splitsko- dalmatinska županija. Iz tablice možemo vidjeti da je najveći broj odseljenih u inozemstvo također iz Grada Zagreba, Osječko- baranjske, te Vukovarsko- srijemske.

Tablica 6 Doseljeno i odseljeno stanovništvo prema području doseljenja i odseljenja u 2017. po županijama

Županija County of	Doseljeni Immigrants		Odseljeni Emigrants		Migracijski saldo među županijama Net migration between counties	Migracijski saldo s inozemstvom Net migration with foreign countries	Preseljeno stanovništvo unutar županije Migrating population within county	
	iz druge županije From another county	iz inozemstva From abroad	u drugu županiju Into another county	u inozemstvo Abroad			među naseljima istoga grada/općine Between settlements of same town/ municipality	među gradovima/ općinama iste županije Between towns/ municipalities of same county
Republika Hrvatska Republic of Croatia	30 433	15 553	30 433	47 352	0	-31 799	13 869	27 278
Zagrebačka Zagreb	3 828	830	3 097	3 201	731	-2 371	1 371	1 265
Krapinsko-zagorska Krapina-Zagorje	695	192	728	593	- 33	- 401	402	885
Sisačko-moslavačka Sisak-Moslavina	743	502	1 630	3 211	- 887	-2 709	881	922
Karlovačka Karlovac	546	421	860	1 194	- 314	- 773	449	724
Varaždinska Varaždin	666	343	846	1 346	- 180	-1 003	549	1 266
Koprivničko-križevačka Koprivnica-Križevci	518	185	742	989	- 224	- 804	343	710
Bjelovarsko-bilogorska Bjelovar-Bilogora	632	162	1 012	1 016	- 380	- 854	669	775
Primorsko-goranska Primorje-Gorski kotar	1 988	1 479	1 607	2 962	381	-1 483	668	3 496
Ličko-senjska Lika-Senj	454	178	581	608	- 127	- 430	357	204
Virovitičko-podravska Virovitica-Podravina	354	167	789	1 322	- 435	-1 155	321	434
Požeško-slavonska Požega-Slavonia	401	166	838	1 564	- 437	-1 398	411	576
Brodsko-posavska Slavonski Brod-Posavina	614	348	1 392	3 271	- 778	-2 923	211	964
Zadarska Zadar	1 455	732	1 197	1 367	258	- 635	241	1 417
Osječko-baranjska Osijek-Baranja	1 165	598	2 129	5 094	- 964	-4 496	1 036	2 432
Šibensko-kninska Šibenik-Knin	918	487	983	1 199	- 65	- 712	422	696
Vukovarsko-srijemska Vukovar-Sirmium	709	447	1 730	5 091	-1 021	-4 644	177	1 571
Splitsko-dalmatinska Split-Dalmatia	1 771	1 984	2 037	2 992	- 266	-1 008	1 021	4 400
Istarska Istria	1 657	1 859	974	1 543	683	316	719	2 404
Dubrovačko-neretvanska Dubrovnik-Neretva	891	555	833	788	58	- 233	777	911
Međimurska Međimurje	385	203	487	1 187	- 102	- 984	349	1 226
Grad Zagreb City of Zagreb	10 043	3 715	5 941	6 814	4 102	-3 099	2 495 ¹⁾	-

Izvor: Državni zavod za statistiku, dostupno na:

https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf (09.08.2019.)

3.4. Demografske mjere na županijskoj razini

Zbog nepovoljnih demografskih mjera sve više mladih iseljava iz države, većina njih ne želi zasnivati obitelj, što rezultira povećanje broja starijih osoba i smanjenje mladih i radno sposobnih, te tako dovodi u pitanje održavanje mirovinskog, zdravstvenog i obrazovnog sustava te sustava socijalne skrbi. Stoga Ministarstvo za demografiju donosi neke od mjera kojima bi se trebala popraviti trenutna depopulacija, starenje i migracije stanovništva. Neke od mjera i aktivnosti koje su analizirane u ovom poglavlju su: naknade za novorođenčad u 2017., 2018. i 2019. Godini, potpore vezane uz začecje, trudnoću, novorođenčad i majčinstvo, sufinanciranje troškova u području zdravstva, sufinanciranje vrtića, način organizacije upisa u vrtić i rada vrtića, sufinanciranje školskih udžbenika, sufinanciranje školske prehrane, sufinanciranje prijevoza učenika, sufinanciranje smještaja u učeničke domove, dodjele stipendija, drugi načini poticanja studiranja, potpore vezane uz školovanje, mjere za stambeno zbrinjavanje. Financijski poticaji koji se osiguravaju za obitelji svakako su jedan od čimbenika koji će potaknuti obitelji u donošenju odluke o broju djece, ali pored financijskih sredstava bitan čimbenik je i osiguravanje potpore roditeljima u stvaranju potrebne ravnoteže između obiteljskog i poslovnog života.

Analizirajući podatke sa službenih stranica Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku većina županija donijela je odluku o naknadama za novorođenčad kako bi se potaknulo mlade na osnivanje obitelji te tako smanjili depopulaciju. Županija sa najvećim iznosom za rođenje prvog djeteta je Sisačko-moslavačka sa 3.000,00 kn, zatim slijede Karlovačka i Varaždinska županija s iznosom od 1.500,00 kn, te Osječko-baranjska, Zadarska i Zagrebačka koje isplaćuju 1.000,00 kn. Za rođenje drugog djeteta poredak je isti, Sisačko-moslavačka županija 3.000,00 kn, Karlovačka i Varaždinska županija 1.500,00 kn, dok za treće dijete najveći iznos isplaćuje Zadarska županija s iznosom od 5.000,00 kn, Sisačko-moslavačka daje 3.000,00 kn, a Karlovačka i Varaždinska županija iznos od 1.500,00 kn. Uz naknade za novorođenčad postoje i druge potpore vezane za trudnoću, začecja i majčinstvo, neke o njih su financiranje tečaja za trudnice koju provodi Brodsko-posavska županija. Međimurska županija sufinancira boravak roditelja uz dijete u Županijskoj bolnici u Čakovcu, te izdvaja sredstva u iznosu od 500 kn za prvo dijete u tekućoj godini. Uz jedne od najvećih naknada za novorođenčad Varaždinska županija osigurava i novčane potpore obiteljima u riziku od siromaštva, osobama s invaliditetom, osiguravanje potpore udrugama u svrhu pružanja usluga korisnicima u lokalnoj zajednici. Krapinsko-zagorska županija podržava i

promiče dojenje kroz rad Koordinacijskog odbora za promicanje dojenja. Izdvaja sredstva za opremanje rodilišta, sufinancira edukaciju zdravstvenih djelatnika (savjetnica za dojenje te liječnika iz područja ginekološke kirurgije i endoskopije), te osigurava poklon pakete za roditelje s petero i više djece te financijski podržava trudnice i obitelji u teškim životnim prilikama kroz sustav jednokratnih novčanih pomoći.

Demografske mjere objavljene na službenim stranicama Ministarstva navode da važnu ulogu u demografskim mjerama ima obrazovanje i njegovo sufinanciranje. Počevši od sufinanciranja upisa u vrtiće, sufinanciranje samih vrtića, zatim sufinanciranje školskih udžbenika. Stoga su Međimurska, Splitsko- dalmatinska, Zagrebačka županija i Grad Zagreb financirali sve učenike bez obzira na materijalni status sa besplatnim udžbenicima, dok su Virovitičko- podravska i Dubrovačko- neretvanska županija školske godine 2017./2018. Godine sufinancirale sve učenike prvih razreda osnovnih škola sa besplatnim udžbenicima kojim je županija osnivač. Kroz niz raznih projekata veliki broj županije osigurava svojim učenicima besplatne obroke, međutim Osječko- baranjska županije je 2019.godine osigurala svim učenicima besplatan obrok na području cijele županije. Uz sufinanciranje udžbenika i prehrane učenika neke županije izdvajaju sredstva pri pokrivanju punih ili djelomičnih cijena za prijevoz i smještaj učenika s područja njihovih županija.

Uz učenike osnovnih i srednjih škola, županije potiču mlade na studiranje raznim stipendijama, sufinanciranjem prijevoza studenata, te financiranje studentskih kredita u Osječko- baranjskoj gdje županija financira iznos kredita i kamata, te Požeško- slavonskoj županiji u kojoj se financiraju samo kamate na studentske kredite . Stipendije koje se dodjeljuju nadarenim studentima kreću se od 400,00 kn pa sve do 1.100,00 u Istarskoj županiji. Većina županija u svoje demografske mjere nije uvela sufinanciranje stambenog zbrinjavanja, osim Vukovarsko- srijemske županije koja sufinancira obitelji na području županije pri kupnji prve nekretnine, u svrhu zadržavanja mladih u toj županiji. Grad Zagreb je omogućio 1800 stanova za kućanstva sa većim brojem članova i lošijeg imovinskog stanja.¹¹

¹¹ Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Demografske mjere na lokalnoj i županijskoj razini, dostupno na: <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177> (29.10.2019.)

4. ODNOS DEMOGRAFSKIH I EKONOMSKIH KRETANJA

Brojni čimbenici formiraju i utječu na broj stanovnika neke zemlje – demografski, politički, gospodarski, tradicionalni, religijski i mnogi drugi. Utjecaj gospodarskih čimbenika na broj stanovnika je dvosmjernan. I dok gospodarski uvjeti formiraju demografsku sliku neke zemlje, istovremeno demografska kretanja utječu na gospodarski razvoj i pokazatelje gospodarske aktivnosti zemalja. «Stanovništvo je najvažniji faktor društveno-ekonomskog razvitka neke zemlje jer je izvor radne snage, u svom istraživanju navode Maronić i Tokić (2012).» Brojnost stanovništva ne formira samo radnu snagu već i veličinu tržišta. Veći broj stanovnika tako je ujedno i veće tržište, a time i veća potražnja za robama i uslugama.

«Ljudi, a time i populacija, su centar održivog razvoja.» jasno je naglašeno prvom rečenicom u 26-tom istraživanju Ujedinjenih naroda World Population Prospects 2019.¹² Prateći Agendu za održivi razvoj 2030¹³ upravo su ljudi ključni za održivi i uključivi ekonomski rast i prosperitet. Demografski trendovi ili megatrendovi kako ih naziva WPP 2019 su rast populacije, starenje populacije, migracije i urbanizacija. I dok su globalni pokazatelji populacije su u porastu, velik broj zemalja bilježi smanjenje broja stanovnika, dok gotovo sve zemlje bilježe starenje populacije. Prema predviđanjima od procijenjenih 7.7 bilijona ljudi u 2019. godini, u 2050. godini predviđa se da će na svijetu biti 9,7 biliona. 2018. godine po prvi put u povijesti starijih od 65 godina ima više nego djece do 5 godina. Do 2050. godine očekuje se da će broj osoba starijih od 65 godina biti veći od broja adolescenata i mladih u dobi od 15 do 24 godine.

Prema Lamza Maronić i Tokić (2012): „Radna snaga određuje smjer i tempo razvoja privrede. Na taj se način stvaraju manje ili više poželjni uvjeti za život na nekom teritoriju, bilo da je riječ o općini, županiji ili državi. Stanovništvo se iz godine u godinu mijenja pod utjecajem različitih čimbenika. Promjene mogu biti brojčane, ukoliko broj stanovnika raste ili

¹² United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019) World Population Prospects 2019: Highlights, New York, dostupno na : https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf (28.10.2019.)

¹³ United Nations (2019.), Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, dostupno na <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (28.10.2019.)

pada, a isto tako može biti i promjena u samoj strukturi. Te su dvije promjene najčešće u međuzavisnosti.“

I dok je neupitno da je broj stanovnika i njegova dobna struktura značajni faktor u oblikovanju gospodarske slike svake zemlje nezaobilazan je faktor i intelektualni kapital koji se sastoji od stručnih sposobnosti, razine obrazovanja stanovništva i znanja i vještina. Upravo razlike u obrazovnoj strukturi i primjenu znanja čine osnovnu razliku u preduvjetima koje ispunjavaju razvijene zemlje nasuprot nerazvijenih zemalja, a time i vrlo važno bogatije zemlje od siromašnijih zemalja.

Prema Filipiću (1978) osnovni pokazatelji međuzavisnosti gospodarske razvijenosti i stanovništva su životni standard, gustoća razvijenosti i gospodarski sastav stanovništva. Tako autor navodi da se analiza stanovništva valja voditi biološkim, socio-profesionalnim, obrazovnim, nacionalnim, religijskim i kulturno-etičkim strukturama, te naravno ekonomskim strukturama u vidu gospodarskih djelatnosti.

4.1. Ekonomska kretanja kao uzrok i posljedica demografskih promjena

Ranije je prikazano da se najčešće doseljava strano stanovništvo zbog sezonskog rada u Hrvatskoj, a to znači nisko kvalificiranu radnu snagu i premali povratak kvalificiranog iseljenog stanovništva. Postavlja se pitanje na koji način demografska kretanja utječu na ekonomska kretanja, i obratno te jesu li demografska i ekonomska kretanja povezana.

Mnoga istraživanja su došla do zaključka da je kvalitetna radna snaga na tržištu rada (kvalificirana) zaslužna za ekonomski uspjeh države, a to je slučaj i u Hrvatskoj. Dakle ekonomska kretanja ovise o demografskim kretanjima, ali to vrijedi i obratno. Primjer je istraživanje autora Lovrinčević Željko (2019) koje se bavi temom utjecaja dugoročnog gospodarskog rasta Hrvatske sa demografijom i proizvodnosti i prema njemu je smanjenje potencijalnog BDP-a posljedica starenja društva. Istraživanje je pokazalo da demografska kretanja imaju utjecaj na ekonomska, ali da nisu presudna za ekonomski uspjeh. Lovrinčević (2019:383) se poziva na Favero i Galasso (2015) koji su na primjeru petnaest europskih zemalja utvrdili smanjenje stope potencijalnog rasta BDP-a u nadolazećem dugoročnom razdoblju. To pripisuju promjeni demografske strukture stanovništva na način da starija društva teže prihvaćaju strukturne reforme na tržištima rada i proizvoda, a lakše keynezijanske politike državne intervencije.

Temeljna hipoteza u Lovrinčevićevom (2019) istraživanju je bila da je glavno ograničenje za dugoročni gospodarski rast proizvodnost, a ne demografsko ograničenje. On demografska kretanja smatra važnima, ali ne i presudnima za ekonomska kretanja nego smatra da je najvažnija proizvodnost. „Rezultati istraživanja potvrđuju glavnu hipotezu da stopa rasta potencijalnog BDP-a više ovisi o kretanju ukupne faktorske proizvodnosti (TFP), nego o demografskim kretanjima. Naime, razlike između različitih stopa rasta BDP-a značajnije ovise o postizanju konvergencije u proizvodnosti (TFP). S druge strane, demografija predstavlja ograničenje i svakako će imati negativan doprinos rastu ovisno o stopi aktivnosti stanovništva. Negativan doprinos faktora rada (demografije) rastu BDP-a oscilira od -0,4 do -0,6 posto godišnje i ima manji značaj na kretanje BDP-a nego ukupna faktorska proizvodnost (TFP). Rezultati istraživanja su suglasni s istraživanjima Cooley i Henriksen (2018), koji su utvrdili na primjeru SAD i Japana, da u dugom roku, demografska kretanja mogu objasniti svega jednu šestinu dinamike BDP-a per capita, dok ostatak objašnjava kretanje proizvodnosti. Gonzalez Eiras i Niepelt (2012) također zaključuju na primjeru OECD zemalja da demografska tranzicija i starenje dovode do niže stope rasta BDP-a pc, ali ne mogu objasniti ostatak kretanja dinamike BDP-a.“

Obadić i Smolić (2008): „Gospodarske posljedice starenja stanovništva očituju se u povećanim javnim izdacima za zdravstvo, socijalnu skrb, mirovine i na promjene u strukturi potrošnje. Njihov rad se bavi istraživanjem ekonomskih i socijalnih posljedice procesa starenja stanovništva na tržište rada i socijalnu infrastrukturu u odabranoj skupini europskih zemalja. Novonastala demografska kretanja dugoročno utječu na smanjivanje radnog kontingenta, a time i radne snage čime se povećava pritisak broja umirovljenika, kao i sve veći porast njihovih zahtjeva za uslugama socijalne skrbi. Prvi izazov povezan je sa značajnim porastom broja umirovljenika u odnosu na smanjeni broj radne snage uslijed čega je došlo do stvaranja socijalnih i političkih pritisaka na sustav socijalne skrbi. Nadalje, starenje stanovništva predstavlja veliki izazov za zdravstveni sustav.“

Obadić i Smolić se osvrću na to da „proces starenja stanovništva znači starenje i radno aktivnog stanovništva, a to znači lošije stanje na tržištu rada zbog premalo radno sposobnih radnika“. U slučaju kao što je Hrvatska, a to je starenje stanovništva i iseljavanje mladih i kvalificiranih stanovnika, istraživanje Lovrinčevića (2019) koje je pokazalo da demografska kretanja ipak nisu toliko važna, u Hrvatskoj ipak imaju značajnu ulogu. Povezanost demografskih i ekonomskih kretanja se najviše vidi u tome što se za poboljšanje stanja na tržištu rada po pitanju povećanja stope zaposlenosti u Hrvatskoj mora „doći do značajnijih

reformi na području zakonske regulative tržišta rada i mirovinskog sustava jer je podizanjem starosne granice za odlazak u mirovinu moguće djelomično kompenzirati smanjeni priljev aktivnih osiguranika.“ Dakle mirovinski sustav ali i zdravstveni sustav i socijalna skrb su važni faktori na koje treba obratiti pozornost. Ako sva ekonomska kretanja ne funkcioniraju kako treba, sredstva treba usmjeriti u ta područja kako bi se ona popravila. Rezultat je manjak sredstava za neka druga područja, kada se promatra sa financijske strane. Ako se promatra važnost proizvodnosti za kretanje BDP-a, manjak kvalitetne radne snage koja je važna za ekonomski rast (BDP) i proizvodnost u dugom roku teško može dovesti do rasta BDP-a. Demografska kretanja i ekonomska kretanja su usko povezana i ovise jedno o drugom.

4.2. Utjecaj demografskih kretanja na tržište rada u Republici Hrvatskoj

Sa statistikom stope nezaposlenosti postoji isti problem kao i sa statistikom broja zaposlenih: na razini županija zasad se objavljuje samo jednom godišnje, i to stanje 31. ožujka. No i u tom podatku možemo odrediti odnose županija i dinamiku kretanja stope. Najniža je stopa nezaposlenosti u 2017. godini zabilježena u Istarskoj županiji, čime je prvi put nakon 2006. godine ova županija imala najnižu administrativnu stopu među svim županijama. S druge strane, najviša stopa i najsporije spuštanje stope u odnosu na 2008. godinu zabilježeno je u Sisačko-moslavačkoj županiji. Jedanaest je županija u 2017. godini imalo niže stope nezaposlenosti nego 2008. godine, pri čemu je najveća razlika ostvarena u Karlovačkoj i Zadarskoj županiji. Od županija Jadranske Hrvatske najvišu stopu nezaposlenosti ima Splitsko-dalmatinska županija koja najsporije i sustiže stopu iz 2008. godine.

Stopa nezaposlenosti izračunata na temelju broja osiguranika na razini prosjeka godine izgleda nešto drugačije. Naime, sve županije imaju nižu stopu nezaposlenosti, no poredak županija čak i nije znatnije promijenjen, osim što Grad Zagreb i Istarska županija zamjenjuju prva mjesta. Redoslijed županija u Jadranskoj Hrvatskoj potpuno je isti prema objema stopama, najnižu stopu nezaposlenosti ima Istarska županija, a najvišu Splitsko-dalmatinska. Kod županija u regiji Kontinentalne Hrvatske poredak je malo izmijenjen, i to u sredini ljestvice, dok najbolje i najlošije županije ostaju iste. Razlika u stopama je nešto viša u regiji Jadranske Hrvatske nego Kontinentalne, među ostalim, i zbog utjecaja turističke djelatnosti.¹⁴

¹⁴ Hrvatska Gospodarska Komora (2019) Tržište rada – pokazatelji po županijama, Zagreb, str. 8., <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada5c52f766084a1.pdf> (30.08.2019.)

Tablica 7 Stopa zaposlenosti u 2017. godini u postocima

Županija	Stopa nezaposlenosti, 31. 3. (%)	Županija	Stopa nezaposlenosti na temelju broja osiguranika, prosjek godine (%)
Istarska	6,2	Grad Zagreb	4,8
Grad Zagreb	6,4	Istarska	5,3
Varaždinska	6,9	Varaždinska	5,3
Međimurska	9,7	Međimurska	6,5
Primorsko-goranska	9,9	Primorsko-goranska	8,1
Krapinsko-zagorska	10,5	Krapinsko-zagorska	8,3
Zagrebačka	11,3	Koprivničko-križevačka	8,5
Koprivničko-križevačka	13,0	Zagrebačka	9,1
Zadarska	13,3	Zadarska	10,7
Dubrovačko-neretvanska	16,5	Dubrovačko-neretvanska	13,0
Karlovačka	16,6	Karlovačka	13,8
Požeško-slavonska	19,0	Ličko-senjska	15,3
Ličko-senjska	19,4	Šibensko-kninska	15,5
Šibensko-kninska	19,9	Požeško-slavonska	16,3
Splitsko-dalmatinska	21,4	Splitsko-dalmatinska	17,2
Brodsko-posavska	22,4	Bjelovarsko-bilogorska	18,7
Bjelovarsko-bilogorska	22,7	Brodsko-posavska	18,8
Osječko-baranjska	24,9	Osječko-baranjska	21,2
Vukovarsko-srijemska	25,1	Vukovarsko-srijemska	22,2
Virovitičko-podravska	28,8	Virovitičko-podravska	24,0
Sisačko-moslavačka	29,0	Sisačko-moslavačka	24,3
Republika Hrvatska	13,9	Republika Hrvatska	11,2
Jadranska Hrvatska	15,0	Jadranska Hrvatska	12,0
Kontinentalna Hrvatska	13,5	Kontinentalna Hrvatska	10,8

Izvor: HZMO, DZS, obrada i izračun HGK, <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada5c52f766084a1.pdf> (09.08.2019.)

Tržište rada oporavlja se regionalno neujednačeno, no zajednička je karakteristika svih županija dinamičniji pad razine broja nezaposlenih od razine rasta broja zaposlenih. Takva su kretanja odraz emigracijskih i demografskih trendova koji rezultiraju snažnijim padom broja nezaposlenih. Nezaposleni su, naime, više skloni emigraciji, a manji natalitet rezultira manjim pritiskom na burzu rada. Sve se to na kraju ogleda i u broju stanovnika koji se smanjuje u gotovo svim županijama. Tako su sve županije 2017. godine zabilježile niži broj nezaposlenih nego 2008. godine osim Dubrovačko-neretvanske županije. No ta je županija ujedno i jedna od samo njih četiri koje su zabilježile i veći broj osiguranika u istom razdoblju, a isto je tako i među županijama koje su imale manje negativne demografske promjene u tom razdoblju. Naime, u Dubrovačko-neretvanskoj županiji je broj stanovnika u 2017. godini u odnosu na 2008. godinu bio manji za samo 0,1%, što je najmanji pad među 18 županija (preostale tri županije su zabilježile rast broja stanovnika).¹⁵

U Hrvatskoj je došlo do povećanja udjela starijih osoba (onih starijih od 65 i više godina) u ukupnom stanovništvu, te do smanjivanja radno-sposobnog (stanovništvo u dobi 20-64). To može dovesti do problema u funkcioniranju u srednjoročnom, a pogotovo u dugoročnom

¹⁵ Hrvatska Gospodarska Komora (2019) Tržište rada – pokazatelji po županijama, Zagreb, str. 8., <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada5c52f766084a1.pdf> (30.08.2019.)

razdoblju. Rađa se sve manje djece, a ona su izvor buduće radne snage. Zbog toga već sada dolazi do problema održavanja starije populacije. Imigracije se vide kao jedan od najboljih načina za popravak situacije. Razlog je taj što se može očekivati rast fertiliteta više od dva djeteta po ženi ali to ne bi omogućilo održavanje broja stanovnika i popravio dobni sastav. Zbog toga se problemu pristupa na drugi način.¹⁶

U 1990ima Hrvatska imala jake useljeničke tijekomove ponajprije iz Bosne i Hercegovine, te manje iz Srbije, Crne Gore i Kosova, i to uglavnom stanovništva hrvatske etničke pripadnosti. Istovremeno, emigracija iz Hrvatske bila je znatno jača, velikim dijelom uvjetovana ratnim zbivanjima. U današnje se vrijeme ljudski faktor u analizama nacionalnog gospodarstva tretira kao prvorazredni gospodarski resurs. Odljev radne snage može imati negativne posljedice na ponudu radne snage kao i na gospodarstvo zemlje jer uglavnom iseljavaju najproduktivniji, mladi ljudi. Među ostalom, ekonomski problemi poput nezaposlenosti tjeraju nezaposlene na iseljavanje u potrazi za poslom kojeg ne mogu naći u matičnoj državi, ili ne mogu naći kvalifikacijama primjeren posao. Ako pogledamo slučaj Hrvatske, emigracija danas i u skoroj budućnosti svakako je gubitak za državu. Ekonomska emigracija u prošlosti razlikovala se od današnje jer su u 1970ima i 1980ima iseljavali uglavnom nekvalificirani radnici koje domaće tržište rada nije moglo zaposliti. Istovremeno je Hrvatska imala koristi od tih emigranata u obliku priljeva novca koje su oni slali članovima svojih obitelji.¹⁷

Stanovništvo koje iseljava je najčešće mlado, kvalificirano i visokoobrazovano, a takva iseljavanja idu na štetu Hrvatskoj. Najveći problem je u tome što iseljavanje u Hrvatskoj nije novost nego se to događa već dugi niz godina, točnije krajem 19. stoljeća. Nakon II. Svjetskog rata se iseljavanje usporilo, otvorile su se granice (1960e), a tada je došlo do iseljavanja zbog rada u inozemstvu. Od njih su neki trajno ostali u inozemstvu, a dio se vratio u Hrvatsku. Prema Đurđević, danas je broj stanovnika u cijeloj Hrvatskoj sličan kao u 1961. godini zbog različitih migracija.¹⁸

¹⁶ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 53., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

¹⁷ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 53., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

¹⁸ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 53., dostupno na:

Ako analiziramo serije podataka o vanjskim migracijama, dobivenih na osnovi podataka koji se prikupljaju u Ministarstvu unutarnjih poslova, a objavljuje Državni zavod za statistiku, stećemo dojam da je Hrvatska od početka 1990ih godina bila izrazito imigrantska zemlja, što je upitno jer su mnogi iseljeni ostali neregistrirani. No problem registriranja migracija može se učinkovito značajno poboljšati uvođenjem registra stanovništva, kojeg Hrvatska trenutno nema, i koji bi doprinio većoj vjerodostojnosti hrvatske migracijske statistike. „Odljev mozgov“ (*brain drain*) termin je koji se odnosi na odlazak visokoobrazovanih ljudi u inozemstvo, dakle riječ je zapravo o migraciji obrazovane radne snage. Treba reći da je u pravilu takva emigracija odraz djelovanja tržišta radne snage, jer poslodavci u razvijenim i bogatijim zemljama mogu ponuditi bolje plaće i bolje uvjete rada visokoobrazovanim ljudima od onih koji im se nude u njihovim matičnim zemljama. U današnjim okolnostima "odljev mozgov" ponajprije se tiče osoba u izravno primjenjivim djelatnostima (tehničara, prirodnjaka, inženjera, liječnika, informatičara i sl.), ali ima i slučajeva kada iseljavaju i stručnjaci iz drugih područja.¹⁹ Isti autor objašnjava da su danas migracije česte zbog globalizacije i da je to najvidljivije kod visokoobrazovanog stanovništva jer se zapošljavaju na globalnom tržištu rada. Posebno su im privlačne multinacionalne kompanije koje su glavni generatori procesa cirkulacije radne snage. „Značajniji odljev mozgov izaziva ozbiljnije poremećaje na tržištu radne snage, posebno u malim državama poput Hrvatske. Globalna migracijska kretanja, dijelom izazvana kretanjima na svjetskom tržištu radne snage, više nego ikad odražavaju se u nacionalnim okvirima država. Tako, za razliku od šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća, kada su emigranti iz Hrvatske uglavnom bili niskokvalificirana radna snaga, danas su emigranti u većoj mjeri kvalificiraniji i obrazovaniji. Zbog nepostojanja prikladnih mjera odljev mozgov negativno utječe na ekonomski razvoj Hrvatske i na uspješnost provedbe tranzicijskih reformi.“²⁰ Autor ističe da odljev mozgov u Hrvatskoj uzrokuje i fiskalne gubitke od čega je najvažniji gubitak poreznih prihoda i javni troškovi obrazovanja emigranata. Pretpostavlja da Hrvatska ima potencijal da u srednjoročnom razdoblju poslije 2020. godine postane zemlja koja bi mogla privući

https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

¹⁹ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 54., dostupno na:

https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

²⁰ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 55., dostupno na:

https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

kvalificiranu radnu snagu, barem privremeno. Autor navodi da bi Hrvatska mogla privući visokoobrazovane ljude iz zemalja koje imaju sličnu gospodarsku razvijenost, a razlog za to je to što danas u mnogim poduzećima u Hrvatskoj rade stranci visokog stupnja obrazovanja. Istovremeno će se nastaviti odljev mozgova iz Hrvatske u druge zemlje koje su gospodarski razvijenije. Regije u Hrvatskoj u kojima je depopulacija i starenje stanovništva jako izraženo pa poduzeća moraju potražiti visokoobrazovane radnike izvan granica RH. Najviše se uvozi radna snaga u industrijama koje nisu privlačne stanovništvu Hrvatske. Primjer je turizam, za koji na tržištu rada postoji velika potražnja, a mala ponuda radne snage za rad u turizmu. „Prema podacima Eurostata Hrvatska ima jednu od najvećih stopa nezaposlenosti među zemljama članicama u EU. Što se tiče stope zaposlenosti u Hrvatskoj, one su dosta niže nego one zabilježene u EU-28. U dobi 20-64 u 2013. i 2014 godini tek je nešto više od polovice populacije zaposleno, što je bilo najniže među državama članicama EU i za petnaest postotnih bodova niže od prosjeka EU-28. Kako su stope zaposlenosti radnog stanovništva u Hrvatskoj dosta ispod ciljane razine EU za 2020. godinu pitanje je koliko će Hrvatska moći u tom periodu primiti imigranata, posebno onih mlađih u radno-sposobnoj dobi. Ako tome pridodamo visok udio nezaposlenih mladih (15-24) onda postaje nerealno očekivati neko veće useljavanje u Hrvatsku. Nezaposlenost mladih (mjerena kao udio nezaposlenih u dobnoj skupini 15-24 u odnosu na ekonomski aktivno stanovništvo u toj dobnoj grupi) u Hrvatskoj niža je jedino od iste u Grčkoj i Španjolskoj, zemljama koje su najteže pogođene ekonomskom krizom.“²¹ Istovremeno, u Hrvatskoj prosječna plaća raste svake godine.

Neki autori smatraju da „prepuštanje demografskih procesa spontanim tokovima nedvojbeno vodi produblivanju gospodarske i društvene krize i prijeti sveukupnome razvoju. Predlažu da je nužno povećati rodnost, čime će se potaknuti postupno pomlađivanje dobnog sastava da bi se usporio proces starenja stanovništva Hrvatske i ublažile njegove posljedice. Smatraju da valja ustrajati u provedbi aktivne pronatalitetne politike kao sastavnog dijela opće razvojne politike. Druga skupina mjera odnosi se na doseljavanje, a treća na povećanje zaposlenosti mladih radi sprečavanja njihova brojnijeg iseljavanja. Nedvojbeno je da starenje stanovništva te drugi nepovoljni demografski procesi i njihove posljedice predstavljaju veliki izazov za populacijsku, gospodarsku i socijalnu politiku Republike Hrvatske (Nejašmić, Toskić, 2013).”

²¹ Đurđević, K. (2014) Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, str. 56., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)

4.3. Projekcije budućih demografskih kretanja u Hrvatskoj>

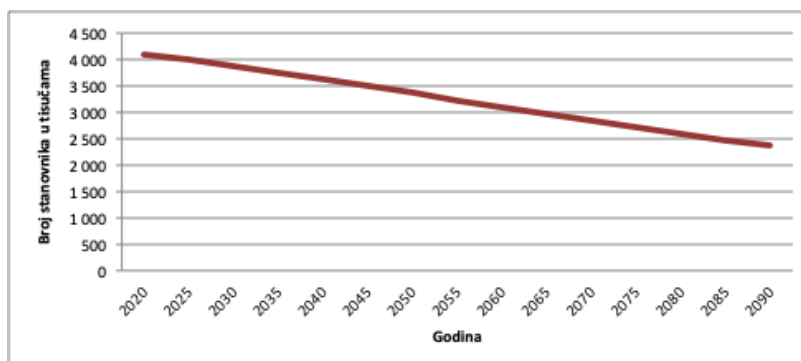
Najobuhvatniju i najrelevantniju bazu podatka i predviđanja budućih kretanja stanovništva provodi Sektor za stanovništvo, Odjela za ekonomska i socijalna pitanja pri Ujedinjenim Narodima. 2019. godine izdano je dvadeset i šesto izvješće o izgledima u kretanjima svjetske populacije pod nazivom «World Population Prospects 2019.» Izvješće predstavlja procjene kretanja stanovništva od 1950 do danas za 235 zemalja ili regija. Izvješće prati četiri demografska trenda, a u svrhu uspoređivanja napretka i dostignuća projiciranih u Agendi o održivim razvojnim ciljevima do 2030. godine. Na globalnoj razini posljednje izvješće UN-a konstatira da svjetska populacija i dalje raste, ali smanjenim stopama; da određene zemlje svijeta se suočavaju sa previsokim stopama fertiliteta, dok se u određenim zemljama svijeta stanovništvo smanjuje kao posljedica niskog fertiliteta ili emigracija; da se u određenim zemljama smanjuju mogućnosti za ekonomski rast kao posljedica smanjenog fertiliteta; da se svjetska populacija suočava sa starenjem stanovništva, te naglašava da se povećane međunarodne migracije nameću kao bitan faktor u demografskim promjenama zemalja.

Tablica 8 Prosječna godišnja stopa promjene stanovništva po vremenskim razdobljima u Republici Hrvatskoj

Vremenski period	1950 - 1955	1955 - 1960	1960 - 1965	1965 - 1970	1970 - 1975	1975 - 1980	1980 - 1985
Prosječna godišnja stopa promjene stanovništva (%)	0,91	0,79	0,64	0,43	0,35	0,43	0,51
Vremenski period	1985 - 1990	1990 - 1995	1995 - 2000	2000 - 2005	2005 - 2010	2010 - 2015	2015 - 2020
Prosječna godišnja stopa promjene stanovništva (%)	0,25	-0,68	-0,84	-0,23	-0,23	-0,44	-0,61

Izvor: Izradila autroica prema podacima iz baze podataka United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). World Population Prospects 2019

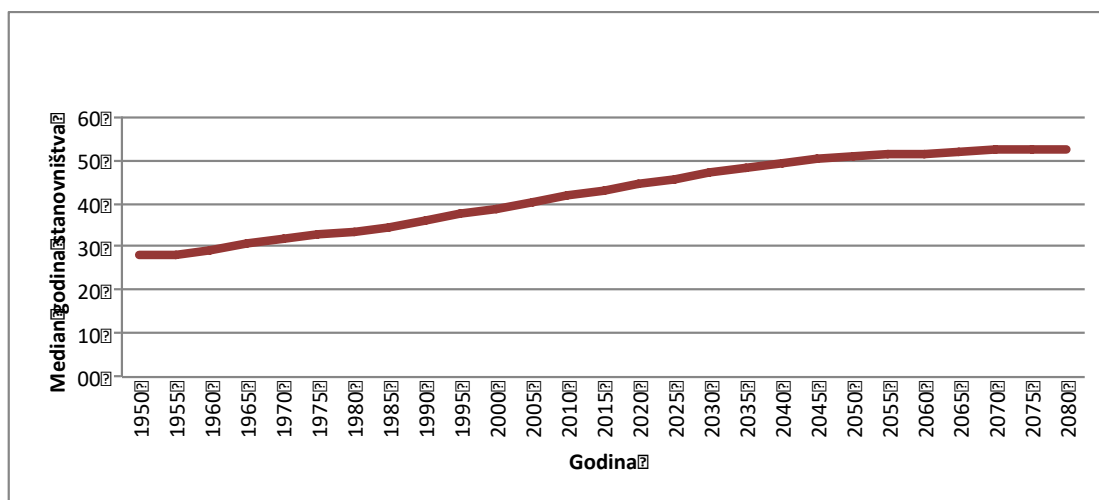
Prema projekcijama budućih kretanja broj stanovnika Republike Hrvatske biti će u stalnom padu. Tako će godine 2090. od sadašnjih približno 4 105 000 pasti na broj od 2 371 000 što je gotovo upola manje.

Grafikon 3 Projekcija apsolutnog broja stanovnika za Republiku Hrvatsku do 2090. godine

Izvor: Izradila autroica prema podacima iz baze podataka United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). World Population Prospects 2019

Ista gotovo poražavajuća kretanja zabilježena su i kod računanja medijana godina starosti. Starenje stanovništva tako nije samo

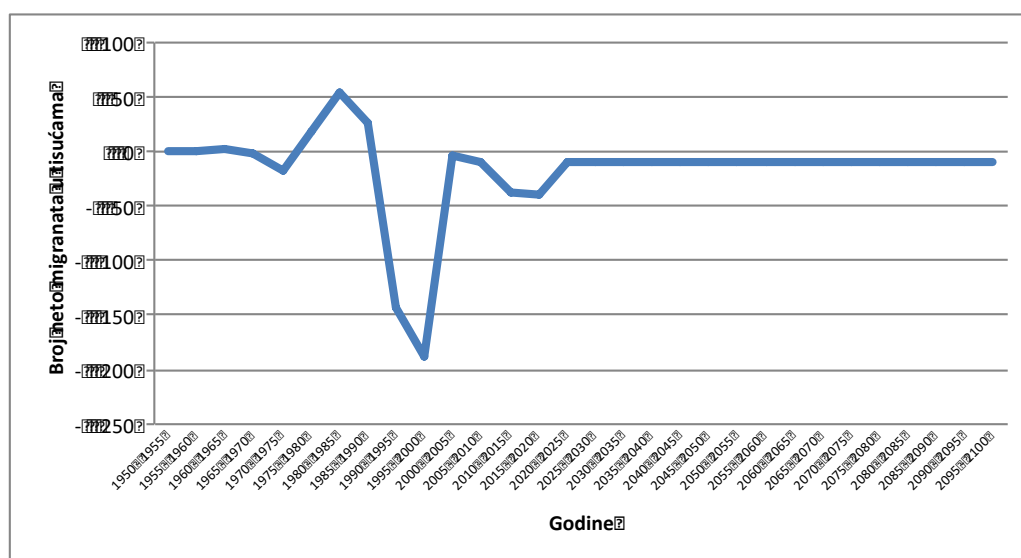
Grafikon 4 Medijan godina starosti ukupnog stanovništva Republike Hrvatske

Izvor: Izradila autorica prema podacima iz baze podataka United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). World Population Prospects 2019

Broj djece po jednoj ženi u Republici Hrvatskoj najniži stupanj prema predviđanjima doseći će u periodu od 2020. do 2025. godine i to samo 1,41 dijete po ženi. Nakon tog perioda očekuje se vrlo mali porast i konačnih 1,71 dijete u 2100. godini. Usprkos porastu upravo ovi niski pokazatelji jedan su od osnovnih uzroka pada broja stanovništva. Prema Puljiz (2005):

„Napominjemo da je za prostu reprodukciju stanovništva potrebno da žene u prosjeku rađaju 2,1 dijete.“ Isto tako europska stopa fertiliteta šezdesetih godina kretala se oko 2,5 što u prijevodu znači da je deset žena rađalo 25 djece.

Podatci o migracijama izraženi su kao neto migracije odnosno broj imigracija minus broj emigracija u zemlju u vremenskom razdoblju. Prema grafu vide se već i intuitivno pretpostavljeni podatci o najvećim migracijama u vremenskom periodu trajanja domovinskog rata, ali i vrlo dinamične migracijske kretnje u trenutnom vremenskom razdoblju. Emigracija stanovništva odnosno prateći grafički prikaz neto negativna migracija vrlo jasno poprima veće razmjere u periodima od 1990. pa sve od 2000. godine, te uz vrlo kratki period stagnacije ili kretanja oko nule tj. izjednačavanja emigracije i imigracije ponovni negativni neto migracijski period nastupa u vrijeme kada Hrvatska postaje članicom Europske unije, kada granice postaju otvorene za slobodnije kretanje radne snage ali i kao posljedica vrlo nepovoljnih gospodarskih prilika i težak i vrlo spor oporavak od financijske krize.

Grafikon 5 Neto migracije u Republici Hrvatskoj (u tisućama)

Izvor: Izradila autorica prema podacima iz baze podataka United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). World Population Prospects 2019

Iz baze podataka i prikazom odabranih pokazatelja razvidno je i potvrđeno sve prethodno navedeno: Hrvatska ima vrlo loše demografske trendove. Upravo buduća kretanja tih trendova imati će snažni utjecaj na razvoj gospodarstva i svih ekonomskih pokazatelja Republike Hrvatske. Usprkos svim dostupnim podacima, pa čak i projekcija ovih vrsta Hrvatska još

uvijek nema sustavnu, jasnu, strateški utemeljenu i provedivu politiku socijalnog, demografskog a time i gospodarskog razvoja.

5. ZAKLJUČAK

U usporedbi sa zemljama Europske unije, Hrvatska i dalje ima vrlo niski stupanj zaposlenosti tj. znatno niži nego što je prosjek EU, iako je Hrvatska u 2018. imala značajan oporavak od prethodnih godina. Najmanja je zaposlenost u skupini mladih (15-24 godine). Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine su se otvorile granice na tržištu rada, što je u Hrvatskoj vidljivo po tome što su nakon 2013. godine započela masovna iseljavanja, a neki dijelovi kopnene Hrvatske su izgubili oko 25% stanovništva, dok su Zagreb i neki drugi veći gradovi na obali bilježili porast broja stanovnika. U 2017. Godini je stopa zaposlenosti Hrvata u inozemstvu bila veća nego zaposlenost Hrvata u Hrvatskoj. Također, u inozemstvu je među Hrvatima veći udio visokoobrazovanih zaposlenih Hrvata nego u Hrvatskoj. Iseljavanje Hrvata uzrokuje nepovoljnu situaciju na tržištu rada u Hrvatskoj.

U 2018. godini se stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj skoro spustila na razinu na kojoj je bila prije krize 2008. godine. Zbog sve češćeg iseljavanja Hrvatskog stanovništva u razvijenije zemlje zbog boljih uvjeta na tržištu rada, u Hrvatskoj se smanjio broj stanovnika koji se vode kao nezaposleni, a zbog oporavka gospodarstva (vidljivo u rastu BDP-a) je došlo i do povećanja potražnje za radnom snagom u Hrvatskoj. U Hrvatskoj je vidljiva depopulacija i starenje stanovništva. Iako se jedan dio iseljenog stanovništva vratio u Hrvatsku, tržištu rada u Hrvatskoj i dalje prijete opasnost od nekvalificirane radne snage. Odljev mozgova je ozbiljan problem u Hrvatskoj jer visokoobrazovana radna snaga i dalje odlazi u druge zemlje, najčešće u Europskoj uniji, a radna snaga koja ostaje u Hrvatskoj se mora prekvalificirati u industrijska područja u kojima može ostvariti zaposlenje. U Hrvatskoj je to turizam, a to znači da čak i visokoobrazovano stanovništvo često umjesto zapošljavanja u struci, zbog preniskih plaća za ta radna mjesta, odlaze raditi u turizam. Jedno od rješenja za oporavak situacije vezane za demografiju i tržište rada je povećanje plaća na tržištu rada u Hrvatskoj, što bi moglo rezultirati povratkom dobrog dijela visokoobrazovanog stanovništva.

6. LITERATURA

6.1.KNJIGE I ČLANCI

1. Akrap, A., Strmota, M., Ivanda, K. (2018). *Ekonomska aktivnost stanovništva u Hrvatskoj u dobi od 55 do 64 godine i potencijalne rezerve radne snage*. Dostupno na: <http://web.efzg.hr/RePEc/chapters/chapter18-01.pdf> (03.10.2019.)
2. Đurđević, K. (2014). *Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: demografski scenariji i migracije*. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet. Str. 33-56., dostupno na: https://mgipu.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Prostorno/StrategijaPR//Demografski_scenariji_i_migracije.pdf (24.08.2019.)
3. Filipić, M. (1978). *Demografija, Školska knjiga*. Zagreb, str. 106
4. Ivanda, K. (2017). *Demografija Hrvatske: stanje, zablude i perspektive*. Političke analize (31), str. 10-15.
5. Lamza Maronić, M., Tokić, I. (2012). *Utjecaj demografskih čimbenika na društveno-ekonomski razvoj Hrvatske*. Ekonomski vjesnik Vol XXV, No 2
6. Lovrinčević, Ž. (2019). *Ovisi li dugoročni gospodarski rast Hrvatske o demografiji ili ipak proizvodnosti?*. Ekonomski pregled 70(3), str. 380-410.
7. Nejašmić, I., Toskić, A. (2013). *Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive*. Hrvatski geografski glasnik 75(1), str. 89-110.
8. Novak, N. (2015). *Analiza županija u Republici Hrvatskoj – povijest, demografija, gospodarstvo*. Sveučilište sjever, Sveučilišni centar Varaždin, dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unin:135/preview> (01.08.2019.)
9. Obadić, A., Smolić, Š. (2008). *Ekonomske i socijalne posljedice procesa starenja stanovništva*, Ekonomska istraživanja 21(2), str. 86-98.
10. Pokos, N. (2017). *Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske*, Političke analize No 31, str. 16.
11. Puljiz, V. (2005). *Demografski trendovi u Europi*, Revija socijalne politike, br. 12, str. 268.
12. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). *World Population Prospects 2019: Highlights*, New York, dostupno na : https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf (28.10.2019.)

13. Wrtheimer-Baletić, A. (1999). *Stanovništvo i razvoj*. Zagreb: Mate

6.2. INTERNETSKI IZVORI

14. DZS, Popis stanovništva 2011., dostupno na: <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (11.08.2019.)
15. Đokić, I., Kordej D.V., Ž., Rašić Bakarić, I., Slijepčević, S., Starc, N. (2015). *Analitička podloga za izradu Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske*. Zagreb, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//Analiticka%20podloga%202015%20Studija.pdf> (01.08.2019.)
16. Hrvatska Gospodarska Komora (2015). *Tržište rada u Hrvatskoj – nezaposlenost mladih, obrazovanje, radni vijek*. Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf> (18.08.2019.)
17. Hrvatska Gospodarska Komora (2019). *Tržište rada – pokazatelji po županijama*. Zagreb, <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada5c52f766084a1.pdf> (30.08.2019.)
18. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Demografske mjere na lokalnoj i županijskoj razini, dostupno na: <https://mdomsp.gov.hr/istaknute teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177> (29.10.2019.)
19. United Nations (2019). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, Dostupno na: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (28.10.2019.)

7. POPIS TABLICA

Tablica 1 Stanovništvo po županijama – popis stanovništva 1991., 2001. i 2011.....	11
Tablica 2 Stopa prirodnog rasta, neto migracije i ukupne promjene broja stanovnika	14
Tablica 3 Prosječna starost stanovništva po županijama – 2001. i 2011. Godina	16
Tablica 4 Stanovništvo u RH prema starosti i spolu (Popis 2011.).....	18
Tablica 5 Doseljeno i odseljeno stanovništvo u/iz RH 2007-2017.	20
Tablica 6 Doseljeno i odseljeno stanovništvo prema području doseljenja i odseljenja u 2017. po županijama	23
Tablica 7 Stopa zaposlenosti u 2017. godini u postocima	30
Tablica 8 Prosječna godišnja stopa promjene stanovništva po vremenskim razdobljima u Republici Hrvatskoj.....	34

8. POPIS SLIKA

Slika 1 Prirodni prirast stanovništva Hrvatske 1998-2013. po županijama.....	13
--	----

9. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1 Medijalna starost populacije u zemljama EU i Hrvatskoj u 2013. Godini	17
Grafikon 2 Prirodni prirast i migracijski saldo stanovništva od 2008. do 2017.	21
Grafikon 3 Projekcija apsolutnog broja stanovnika za Republiku Hrvatsku do 2090. godine .	35
Grafikon 4 Medijan godina starosti ukupnog stanovništva Republike Hrvatske.....	35
Grafikon 5 Neto migracije u Republici Hrvatskoj (u tisućama)	36